

Magdalena Witkiewicz*

STAROŚĆ OCZAMI ŚWIADKÓW PRZEJŚCIA MODERNIZACYJNEGO

**J. Zalewska, *Człowiek stary wobec zmiany kulturowej.
Perspektywa teorii praktyk społecznych*, Scholar,
Warszawa 2015**

Pojęcia „starość” i „starzenie się” można rozważać na dwa sposoby – w aspekcie jednostkowym oraz jako zjawiska dotyczące zbiorowości tych jednostek, tj. społeczeństwa danego regionu, kraju, części świata. W aspekcie jednostkowym starość jest zjawiskiem biologicznym składającym się na cykl życia ludzkiego.

Na ogół nieuniknionym etapem procesu starzenia się jest stan określany jako starość. Starzenie się, zgodnie z przyjętym w literaturze psychogerontologicznej określeniem, oznacza pewien proces i ma charakter dynamiczny, podczas gdy starość jako stan ma charakter statyczny.

W recenzowanej książce Joanny Zalewskiej *Człowiek stary wobec zmiany kulturowej. Perspektywa teorii praktyk społecznych* poruszany jest problem starości i związane z nią zagadnienie przebiegu życia ludzi starych oraz przemiany kulturowej. Mamy tu do czynienia z opisem procesu starzenia się w ujęciu społeczeństwa, zbiorowości jednostek.

Autorka zajmuje się badaniem zachodzącej zmiany kulturowej, zgłębiając ten temat od strony pamięci społecznej i przebiegu życia ludzi starych, a także przemian życia codziennego związanych z rewolucją konsumpcyjną.

Jak sama pisze we wstępie, celem jej książki, a jednocześnie podstawowym problemem podjętym w recenzowanym dziele było przyjrzenie się procesowi kształtowania się nowego mechanizmu generowania praktyk społecznych oraz ujęcie zachodzących przemian kulturowych z nowej perspektywy. Recenzowana książka jest efektem zastosowania antropologicznej metody indukcyjnej, w której teren i zdobyte w nim informacje stanowią istotny wkład w budowanie teorii.

* Doktorantka na Uniwersytecie Zielonogórskim.

Książka została podzielona przez autorkę na sześć rozdziałów, w ramach których analiza zmiany kulturowej w przebiegu życia ludzi starych (mieszcząca się w obszarze teorii socjologicznej) została uzupełniona spostrzeżeniami empirycznymi – etnograficznymi badaniami terenowymi prowadzonymi w Warszawie wśród świadków przejścia modernizacyjnego.

W recenzowanej monografii odnajdziemy próbę wskazania relacji pomiędzy teorią praktyki społecznej a sposobami jej realizacji w dwóch typach społeczeństw (praktyk w społecznościach tradycyjnych i w społeczeństwie współczesnym w kontekście teorii przemian więzi). Autorka wskazuje także różnice pomiędzy mechanizmami generowania praktyk w społecznościach tradycyjnych i społeczeństwach współczesnych, a także nakreśla proces przejścia między nimi.

Zalewska rysuje obraz starości w kontekście wyłaniania się pokolenia kultury młodości. Przekładając tę koncepcję na polskie doświadczenia, badaczka w szerszej perspektywie historycznej odnosi się do doświadczania starości w wiejskich wspólnotach, zbliżonych do typu tradycyjnego, następnie analizuje przemiany starości w PRL-u, by ostatecznie ukazać tę problematykę w odniesieniu do procesu transformacji ustrojowej. Taki sposób analizy jest jednym z atutów książki, gdyż brak jest podobnych ujęć w polskiej socjologii starości, gdzie dominują badania statystyczne.

Autorka posłużyła się metodą badań wielostanowiskowych, czyli śledzenia badanego zjawiska w różnych miejscach i kontekstach. Zdefiniowała również starość w kategoriach empirycznych – ustami rozmówców – i doświadczenie starości przybliżyła czytelnikom, koncentrując się na analizie praktyk użyteczności i unikania bezczynności ludzi starych.

Recenzowana książka, w moim odczuciu, stanowi ważną pozycję w dorobku nie tylko samej autorki (gdyż jest ona młodą badaczką), ale i w dorobku badań socjologicznych. Porusza niezwykle istotne aspekty starości, przemijania, relacji międzyludzkich, a także zachowań ludzi starych w szerszej perspektywie, z niezwykle inspirującymi kontekstami teoretycznymi czy propozycjami metodologicznymi. Narracja jest prowadzona w sposób przystępny, co sprawia, że czytelnik nie ma problemu ze zrozumieniem przekazywanych treści, nietrudno mu zrozumieć chociażby przedstawione przez autorkę mechanizmy generowania praktyk społecznych.

Dodatkowym walorem jest też to, iż autorka w celu wyznaczenia dalszych kierunków badań nad nadchodzącą zmianą kulturową opracowała nowy program badawczy, skoncentrowany na analizie zmian codziennych praktyk spowodowanych przez wkraczanie kolejnych innowacji technologicznych w życie codzienne w pokoleniu świadków przejścia modernizacyjnego. Wkraczanie coraz to nowych przedmiotów w życie codzienne było ważnym czynnikiem kształtowania się płynnych praktyk społecznych. Ten kierunek badań autorka będzie kontynuowała w ramach projektu

badawczego „Rewolucja konsumpcyjna w Polsce”, prowadząc badania wśród kolejnych pokoleń.

Ważną zaletą książki jest jej zaangażowany charakter i osadzenie w danych empirycznych. Autorka ukazując i analizując procesy i mechanizmy związane ze starością i zmianami kulturowymi, sięga po narzędzia, jakie oferuje w tej dziedzinie socjologia. Znaczenie perspektywy socjologicznej wydaje się trudne do przecenienia, zwłaszcza że autorka wśród głównych instytucji analizowanych w książce wymienia rodzinę. Przedstawione dane empiryczne są podstawą do wyciągania wniosków, które ukazują omawianą problematykę w całej jej złożoności i wieloaspektowości.

Lektura recenzowanej książki uwypukla fundamentalne dla procesu postrzegania starości zależności zachodzące pomiędzy rozwojem gospodarczym i ewolucją społecznych systemów wartości.

Pozycja Człowiek stary wobec zmiany kulturowej. Perspektywa teorii praktyk społecznych może być cennym źródłem wiedzy dla badaczy zajmujących się problematyką związaną ze starością, przemijaniem, zmianami kulturowymi, a także z szeroko pojętym kapitałem społecznym, gdyż współcześnie problematyka starzenia się społeczeństw staje się jednym z ważniejszych problemów z zakresu budowania polityki senioralnej, zaś koncepcja aktywnego starzenia obecna jest na gruncie gerontologii i bywa wykorzystywana w praktyce konstruowania polityk publicznych.

Na koniec warto zaznaczyć, iż recenzowana pozycja nie jest nowością wydawniczą, obecna jest na rynku wydawniczym od ponad roku, jednakże jej wielowymiarowa interpretacja w ramach problematyki starości, a w szczególności zaproponowana metodologiczna koncepcja analizy konsekwencji przejścia modernizacyjnego czynią tę pozycję inspirującą dla młodych badaczy.